

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HILLERØD

LOKALHISTORISKE FORENING

Nr. 3 31. årgang 2016

HILLERØD

LOKALHISTORISKE FORENING

Nr. 3 31. årgang 2016

Redaktion og layout:
Eva Holm-Nielsen

Tryk: Nofoprint, Helsingør

ISSN 0903-3505

Udkommer 3 gange årligt
Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen

Medlemskab tegnes ved henvendelse til
Inge Elsø eller indbetaling på
Danske Bank reg.nr. 9570 0007044607
Pris: 150 kr, 100 kr pensionister og studerende

www.hillerødlokalhistoriskeforening.dk

© Copyright

Hillerød Lokalhistoriske Forening

Indhold

DUKKEN DIDDE 3
af *EVA HOLM-NIELSEN*

SKOMAGERMESTER NIELS ANDERSEN 7
af *ASGER BERG*

SPRØJTERNE PRØVES 10
af *ASGER BERG*

ET SKOLEBLAD 14
af *PETER KALKO*

Forsiden: Hammersholtvej mod Milnersvej med Marie Mørks Skole (udsnit) Foto: Sven Türck, ca. 1950. Det Kongelige Bibliotek.

Hillerød Lokalhistoriske Forening støttes af:
Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot - FOSS
- Frederiksborg Svendeforening - Hillerød Borgerstiftelse -
Hillerød Industri- og Håndværkerforening - Holte Vinlager,
Hillerød - PriceWaterhouseCoopers, Hillerød - Spar Nord,
Hillerød - Ullerød SuperBrugs

BESTYRELSEN

Formand
Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
larskanit@gmail.com

Næstformand og kasserer
Inge Elsø
Ørnevej 10
2970 Hørsholm
Tlf. 4586 6676
elsoe@email.dk

Sekretær
Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
evamahoni@gmail.com

Henrik Selsø Sørensen
Bondehavevej 11
2880 Bagsværd
Tlf.: 4274 2484
hselseo@gmail.com

Mona Petersen
Grønneager 21
3400 Hillerød
Tlf.: 4074 7357

Peter Schmaltz-Jørgensen
Helsingevej 37A
2830 Virum
Tlf. 4585 5957
schmaltz@webspeed.dk

LOKALHISTORISK ARKIV
Christiansgade 1
3400 Hillerød
Tlf. 7232 5884

Arkivet har åbent
Tirsdag 12.30-17
I. lørdag i måneden 10.30-14

Holch med dukken Didde.

DUKKEN DIDDE

I midten af 1950'erne blev der sendt et meget populært børneradioprogram med titlen "Dukken Didde og onkel Olaf". Programmets koncept var samtaler mellem dukken, dvs. barnet, og den voksne, Olaf Kjelstrup, der også skrev manuskripterne. Dukken var skabt af Minna Holch fra Hillerød.

Minna Holch var født i Århus den 16. marts 1908 som datter af Jens Peter Jensen, der var mejeriejer og senere fabrikant, og Christine Göthea, født Petersen. Familien boede i et stort hus på

N.W. Gadesvej 5. I 1916 tog den navneforandring til Voeler.

Minna Holch kom til Hillerød, da hun giftede sig med amtsfuldmægtig Mogens Holch, som arbejdede i Slotsherrens Hus på Frederiksborg Slot, hvor amtskontoret dengang havde til huse. Han endte som kontorchef i Amtsgården. Parret boede på Holmegårdsvej 43.

De var begge musisk anlagt. Hun tegnede og malet og har bl.a. skrevet og illustreret en artikel om Hans Hartvig Seedorff, som var gift med hendes ældre søster.

*AF
EVA HOLM-
NIELSEN*

Programmedarbejder Jens Louis Petersen, som medvirkede til, at Diddes også blev TV-stjerne. Foto: Olaf Kjelstrup.

Han havde været studentersanger, spillede cello og skrev både vers og prosa, herunder en bog om Estrup-politikeren H.C. Holch.

Ægteparret fik aldrig børn. Til gengæld antog dukken efterhånden en helt menneskelig skikkelse, og Minna og Mogens Holch berettede begge i fuld alvor om Diddes gøren og laden.

I 1958 blev radioudsendelsen overført til TV, og det blev en kæmpe succes. Det var dog lidt af et tilfælde, at Diddes blev fjernsynsstjerne.

Forfatteren Jens Louis Petersen var på daværende tidspunkt ansat som Tv-medarbejder i Danmarks Radio, hvor han skulle levere ind-

slag til månedsudsendelsen "Familieaften", som blev udsendt direkte fra Rosenørns Allé. Sammen med programsekretær Inger Larsen, som var en af Minna Holchs bekendte, blev han inviteret til Hillerød for at se dukken, og dette resulterede efter hans eget udsagn i hans eneste indsats som egentlig pioner i Danmarks Radio.

"En dame i Hillerød, fru Minna Holch, havde fremstillet en hånddukke, som hun med bevægelser og stemme gjorde aldeles livagtig. En lille, rødhåret og fregnet tøs, opvakt og nævvis. [...] på besynderlig vis opstod næsten omgående en kontakt mellem mig og denne lille utroligt charmerende figur. Dialogerne fødtes helt af sig selv, og vi blev hurtigt klar over, at her var noget, som vist kunne bruges i "Familieaften". Det tør siges. Dukkens popularitet startede aldeles omgående, og selv om der ikke kunne være tale om på forhånd at skrive en dialogtekst, men kun skitsere et forløb, fik vi egentlig sagt en masse sjove ting til hinanden - herunder også med udgangspunkt i aktuelle begivenheder. Det eneste lidt kritiske punkt var afslutningerne. Der var i hver udsendelse to indslag af et par minutter hver. Da udsendelsen var direkte, fungerede systemet på den måde, at vi højtideligt i forvejen aftalte en replik fra mig, som skulle være afslutningsreplikken. Ved tidens udløb krøb en studietekniker

hen over gulvet og kneb mig i benet, hvorpå jeg kringlede mig hen til den aftalte replik. Men dukken "Didde" var en lille ivrig sjæl, og gang på gang brød hun sig pokker om replikken og bare fortsatte. Det gav ind imellem nogle panikslagne gentagelser og understregninger af det allerede sagte, men færdige blev vi på een eller anden måde

altid. Til gengæld var dukker i TV unægteligt kommet for at blive."

DIDDE SOM BOG

Successen blev fulgt op af både grammofonplade og en bog om Didde, og i sin lørdagsklumme skrev Lise Nørgaard under over-

*Dukken Didde
poserer på et
af Danmarks
Radios kame-
raer. Foto: Olaf
Kjelstrup.*

Bogen DIDDE udkom i efteråret 1958 og er med tekst af Minna Holch og fotografier af Olaf Kjelstrup. Senere fulgte DIDDE FORTÆLLER.

skriften "Dikke privat" i sin anmeldelse i Politiken den 22. november 1958:

"Dikken Dikke, som har gjort karriere i fjernsynet, ikke fordi hun er smuk og nedringet, men fordi hun er grim og fregnet og har charme. Nu har Thorkild Becks Forlag ladet Dikke fortælle sit livs historie. Det begyndte den dag hun steg omtrent lyslevende op af sin mors, fru Minna Holchs kludebunke i hjemmet i Hillerød. Olaf Kjelstrup har fotograferet Dikke i alle døgnets timer og ved enhver lejlighed - man faar virkelig indtryk af, at dukken Dikke har et begivenhedsrigt privatliv imellem fjernsyns-udsendelserne. - Om det er en bog for alle børn - det ved vi ikke. Men det er i hvert fald en bog for de børn, der kender Dikke i forvejen, og det gør de jo næsten alle sammen. Og saa er det nok ogsaa læsning for de voksne, der er saa heldige ikke at være rigtig voksne damer og herrer. Bogens tone er nemlig den, vi kender fra skærmen. Den er ikke for sød, heller ikke for fræk, men paa en gang rørende og munter, naiv og ironisk. Akkurat som et stort klovnennummer. Og

det er vel ogsaa hele hemmeligheden ved Dikkens succes, at hun er en miniature-udgave af en af de sjældne, rigtig bajadser."

Dikkens stjernestatus medførte, at Minna Holch så sig nødsaget til at sagsøge en mand, som rejste rundt i halvandet år og optrådte med en tro kopi af dukken. Hun fik medhold i sin påstand om, at dukken Dikke, som hun havde skabt, ikke måtte plagieres.

Minna Holch døde 14. august 2003.

Minna Holch, "Omkring Hans Hartvig Seedorff, Spindevinde og Huset i Tibirke Bakker", VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1986, s. 2ff.

Elisabeth Ingleby, "Amtskontoret omfattede efter min ansættelse 11 personer", LOKALHISTORISK FORENING I HILLEØD KOMMUNE, 1995-1.

Jens Louis Petersen, "Den aktuelle underholdning" i RADIOTEATER-MUSIK-TVTEATER, bd. III, København 1976.

Nina Sahl, FJERNSYN FOR BØRN. Vores fælles historie, 2013.

Hillerød Lokalhistoriske Forening 2011-1.

Politiken 06.08. 1959, 18.11.1960 og 14.08.2003.

Birthe og Niels Andersen fotograferet 1902.

SKOMAGERMESTER NIELS ANDERSEN

I en tidligere artikel fortalte Finn Hillmose om sin morfar og mormor, malermester August Nielsen (1871-1959) og Karen Jensigne Nielsen, født Andersen (1868-1940). I det følgende går vi en generation tilbage, til oldeforældrene, Karen Jensignes far og mor. Faderen hed Niels Andersen (1826-1903) og var skomagermester i Hillerød, i Store Kannikegade - i dag Søndre Banevej 8, og moderen hed Birthe, født Johannesdatter (1829-1929). Som det fremgår, opnåede Finn Hillmoses oldemor en for den tid meget høj alder, 99½ år.

Begge oldeforældrene var født i Uvelse. Niels Andersen drog

som 15-årig fra Uvelse for at gå i skomagerlære hos skomagermester Ole Pheiffer i Hillerød. Han blev udlært i 1845 og arbejdede som skomagervend i Hillerød, indtil treårskrigen brød ud. Som menig artillerist ved "Batteri Baggesen", 7. batteri, deltog han i flere træfninger, blandt andet slaget ved Isted i juli 1850. Senere på året 1850 fik han tyfus og blev indlagt på lazaret i Flensborg. Først i august 1851, efter i alt 3½ år, afsluttedes han militærtjeneste, og han vendte tilbage til Hillerød.

I 1852 fik han borgerbrev som skomagermester her i byen. Hans mesterstykke var et par støvler til

*AF
ASGER BERG*

*Birthe Andersen
og en kone foran
butikken i Store
Kannikegade.*

ham selv og et par brudestøvler til hans kommende kone. Niels Andersen blev viet til Birthe Johannesdatter den 31. oktober 1852 i Holmens Kirke, idet hun endnu var i tjeneste i København.

I 1855 ses de med deres datter Anna Elisabeth og en svend i Lille Kannikegade, matr. 128, et hus ejet af værtshusholder Jens Jacobsen. Her boede familien stadig i 1860. Ved folketællingen i 1870 ses de i Store Kannikegade, matr. 92-93, hvor der i alt boede ikke færre end 34 mennesker. Niels Andersen ejede nu sit hus med et baghus og også nabohuset nr. 93. Hans egen husstand bestod af forældrene, deres fire børn, en skomagersvend og to lærlinge. Lærlingene boede i

kammeret ved siden af værkstedet i baghuset.

LIVET I SKOMAGERHUSET

Skomagermester Andersens kone har fortalt om livet i huset, en beretning, som blev trykt i 1925.

Der var altid en svend og to drenge i huset. Svenden var normalt ansat på akkord. Fru Andersen deltog også selv i skomagerarbejdet. Blandt andet tilskar hun brunelstøvler, dvs. støvler af fint vævet uldstof. Slog dagen ikke til, blev natten taget til hjælp. Man tog det ikke så nøje med arbejdstiden. Var der travlt, så sad både mester og svend til sent ud på aftenen,

mens drengene gik i seng. Havde de siddet sent, så fik de kaffe om aftenen, fortalte fru Andersen.

Om sommeren var hun tidligt oppe. Hun satte kaffe over klokken 5 og hentede kryddere hos "mutter Frandsen" - dvs. Inger Frandsen, gift med spækhøker, tidligere vognmand Jørgen Frandsen, der boede i nabohuset i Store Kannikegade. Mester og hans kone fik hver en krydder uden smør, og folkene fik deres på værkstedet. Så arbejdede man til klokken kvart i 8, hvor det var frokosttid. Folkene fik hver ½ kogesild til en rundtenom fedtemad og desuden så meget smørrebrød, som de ville have. Svenden fik en snaps til maden, og øl kunne både svenden og drengene tappe af øltønden. Klokken 12 var der middag, som kunne være kål, ærter, vælling eller grød. Kødet kunne være flæsk fra sulekarret, da de selv opfødte svin, men slagtede får og lam fik de fra landet.

Efter middag var der pause til kl. halv to, hvor folkene fik kaffe med kandis til. Klokken halv fem var det midaften med smurt mad på værkstedet, og så fortsatte arbejdet så længe, som det var nødvendigt.

Skomagermester Andersen havde mange kunder i byen. Mens kong Frederik 7. og grevinde Danner

boede på slottet, så de dem ofte. Det høje herskab omgikkes jo rektor H.M. Flemmer på Latin-skolen, som var skomagerens nabo. Men kongen og grevinden var nu ikke blandt deres kunder. Det var derimod andre fra slottet: slotsforvalter Geert Gyllich, kongelig mundskænk Niels Christian Olsen og kongelig livberider, krigsassessor Jens Hoff.

EN KENDT MAND

Skomagermester Andersen var i sin tid en af byens kendte håndværksmestre. Han var oldermænd i byens gamle skomagerlav, og i 1886 overdrog han lavets gamle genstande til Frederiksborgmuseet, som siden videregav materialet til Folkemuseet i Hillerød. Fra 1870-1876 var han valgt til byrådet for den almindelige vælgerklasse. I 26 år var han byens fattigforstander.

I året 1902 kunne han både fejre guldbryllup med sin hustru og 50-års jubilæum som borger og mester. Samme år udnævntes den gamle veteran fra treårskrigen til dannebrogsmænd.

Han døde 5. november 1903 og blev begravet på Hillerød Kirkegård.

Noter

<http://www.hillmose-finn.dk/det-var-dengang/>
P. Petersen, "Gamle Folk fortæller", HILLERØD BY, 1925.

Hillerød Brandkorps på Torve ca. 1905.

SPRØJTERNE PRØVES

AF
ASGER BERG

Omkring 1845 var de store ildebrande i Hillerød i frisk erindring. Bybranden i 1834 havde kostet to menneskeliv og ødelagt 49 ejendomme fra Slotsgade op over Torvet til Mørkegade (Østergade), og i 1835 brændte 14 huse i Helsingørsgade.

Man forsøgte til stadighed at forbedre byens brandberedskab. Det frivillige brandkorps og datidens slukningsudstyr var selvfølgelig vanskeligt stillet, når ilden tog fat i et gammelt hus, men for Hillerøds borgere har det måske nok

virket tryghedsskabende at se korpsets tilbagevendende brandøvelser på Torvet. Fra brandstationen bag ved Rådhuset blev de fire sprøjter trukket ned på Torvet, og så gik øvelsen i gang.

Johannes Helms, en af eleverne fra Frederiksborg Lærde Skole, der lå oven for Torvebakken, har dog fundet sådan en øvelse temmelig latterlig, og han har senere givet en satirisk skildring af forløbet. Han har dog skjult provinsbyens navn og de medvirkendes navne i den beretning, som gengives her.

For samtiden har flere af navnene været let gennemskuelige. Korpsets chef og brandkaptajn, som Helms kalder Puf, er malermester Lars Christophersen Wolsted. Hans brandløjtnant, slagtermester Stolpe, er enten Anders Mogensen Lindberg eller dennes svoger, Henrik Christian Scharøe. Justitsråden, der med sin hustru kan følge slagets gang fra sin bopæl på Rådhuset, er byfoged Niels Peter Arboe, gift med Johanne, født Kilde.

Bagermesteren ved Torvet er selvfølgelig Conrad Hildebrandt, i Bagergården, Slotsgade I - som faktisk har to unge døtre, som Helms omtaler. Endelig kan postmesteren identificeres som Christian Børre.

Hvad den unge skoleelev har moret sig over, er den uniformstolthed og selvglade betydningsfuldhed, som nogle af disse provinsbyborgere har udstrålet - samtidig med at de lod sprøjterne udstråle vand. Ifølge beretningen har byens brandsprøjter i øvrigt været opkaldt efter de nationale søhelte Tordenskjold, Niels Juel, Peder Skram og Steen Bille.

Da Johannes Helms nedskrev og udgav beretningen i 1859, tolv år efter han dimitteredes fra Frederiksborg i 1847, var han selv blevet skolemand i Slesvig. Det skal tilføjes, at beretningen blev udgivet inden slotsbranden i december 1859. Netop ved den lejlighed blev brandkaptajn Wolsteds uniforms-

hat afsvedet, da han snublede på trappen uden for brandstedet.

*

”Naturligviis! som Alle havde ventet, blev Puf valgt; Puf, Malermester og Vognlakerer er altsaa Capitain og Chef for Brandkorpset i H, og H er en lille Kjøbstad i Danmark, men hverken Ho- eller Holste-bro. Puf er valgt, og hans Concurrent, Lieutenant og Slagtermester Stolpe, hvis Farve altid nærmer det Gule, begynder at spille stærkt over i det Grønne. Det gav strax en Forandring i Sagerne; Alt sættes i glimrende Stand, og man venter de allermærkeligste Resultater af Sprøitemynstringen, som skal finde Sted om 14 Dage.

Dagen er kommen - Alt paa Pladsen. Den haabefulde Ungdom er fri for Skole og anmelder sin Nærværelse ved at pibe i Fingrene: et Stillads er opreist paa Midten af Torvet, deromkring staaer Byens 4 Sprøiter og de gjæve Borgere med nymalede Skildter paa Maverne. Intet kan tænkes prægtigere end disse Skildter, og saa Brandspandene, som Hr. Pufs konstforstandige Ven og Malersvend har smykket med den ligesaa sindrige som letfattelige Indskrift ”Brandspand” med en Krone over. Postmesterens Værk slaaer 10; Justitsraaden viser sig i Raadstuevinduet og Hr. Puf, Kaptain, Malermester og Vognlakerer arriverer i sin nye Vaabenfrakke med Feldthue; bagefter kommer

hans pludskjæbede Malerdreng Peter, der gjør tjeneste som Væbner, med en Klædekurv, hvoraf han udlodser den Trekantede og Tyrffing.¹ Under Mængdens Jubelraab ombytter Kaptainen den Feldthuen med den den Trekantede og omgjorder Sværdet, som han drager og paa militær Maneer sænker i Retning af Raadstuevinduet. Et Øieblik troer man, at han agter at gjennebore sin Rival og Lieutenant Slagtermester Stolpe, men Retningen af hans Blik og et naadigt Smil fra Raadstuevinduet forklarer folk Betydningen af denne Manøvre.

Stille! Kaptainen taler. Han roser, han formaner, han opmuntrer og henleder især sine Undergivnes Opmærksomhed paa Hs. Majestæts særegne Omhu for Brandcorpset i H og paa den nye Sprøite nr. 4, der ogsaa lyder Navnet Steen Bille!

Hurra! Hurra! Hurra! Da lyder hans Kommandorøst; Vandbærerne ile frem og tilbage med de prægtige Spande, Pumpeværket gaaer, Straalemesteren staaer på Stilladset, og knaldende og smeldende stiger Straalen mod Himlen og sænker sig paa Bagerens Tag, forsaavidt den ikke forsvinder gennem det aabne Salsvindue og fordriver den blaøiede Bagerdatter, der er let-sindig nok til herfra paa Distance at skjænke Lieutnant og Slagtermester Stolpe den Smule Opmuntring, han saa høilig trænger til. Justitsraaden aabner Vinduet og

smiler, ja nikker saa at sige til den lykkelige Kaptain, Malermester og Vognlakerer, hvis Hjerte svulmer af Stolthed og Fryd og truer med at sprænge den altfor samvittighedsfuldt snørede Uniformsfrakke. Det var Sprøite Nr. 1, eller Tordenskjold. Nr. 2 og 3 (Niels Juul og Peder Skram) udstraale deres Indhold med lignende Braavour, og det forøger kun Hr. Pufs Popularitet, at han i Anledning af Peder Skram viser den samvittighedsfulde Strenghed at kassere det Vand, som Bagerens Frederik er fræk nok til at bringe ham i en Brandspand, han selv har tilladt sig at male, hvorfor Kronen over Indskriften har faaet en ængstelig Lighed med en Kommenskringle.

Men nu kommer Touren til Steen Bille. Dødsstilhed hersker et Øieblik, men Mængdens Jubelraab ryste Luften, saa at man kunde høre Raadstuevinduerne klirre, da Hr. Puf selv bestiger Stilladset for at styre den ildødelæggende Straale. Kaptainen indtager en krigerisk Holdning ikke ulig Napoleon paa Store St. Bernhard (saa meget mere, som han tildeels ride paa det øverste af Stilladset); stemmer høre Haands Tømmelfinger imod Aabningen af Slangespidsen og giver Signalet. Op og ned, op og ned gaae Pumperne i Takt med sine Bevægelser, og Kaptainen anvender hele sin Tømmelfingers Styrke for at forøge Vandets Modstand; Men da han nu endelig slipper, og

Straalen stiger i ukjendt Kraft og Høide, da Hurraraabene næsten døde hans Øren, da Justitsraaden aabner begge Vinduerne og hans Frue viser sig med den Spæde paa Armen, da svimler det for den lykkelige Kaptain, Malermester og Vognlakerer, han gjør en ufrivillig Bevægelse; den Trekantede dingler, den svæver, den - nei den falder ikke; den mægtige Vandstraale har truffet den Trekantedes hule Pul og hæver den langsomt og ædelt i en aflang Bue tværs over Torvet, hvor den finder Hvile i en Kalkballie udenfor Bagerens Gaard. Nu kjender Begeistringen ingen Grændser, Mage til Kunststykke er aldrig før set i H. Hurraerne dundre, medens Kaskjetter, Huer og Trætøfler flyve i Luften til Pufs og Steen Billes Ære. Hr. Stolpe begynder at spille i det Violette. Hr. Puf har strax gjenvundet sin Fatning, hilser med vante Anstand til alle Sider og stiger ned af Stil-ladset for at modtage sine Venners, sine Venners Venners og sine Venners Venners Venners Haandstryk. Justitsraaden paabyder Taushed ved en Haandbevægelse, tiltaler den forsamlede Mængde og udbringer et "Længe leve" for Hr. Puf. Hr. Puf gjør en tankeløs Bevægelse for

at tage Hatten af sit blottede Hoved, som hans pludskjæbede Væbner bedækker med Felthuen, hvilken Hr. Puf atter tager af, medens han udbringer et "Længe leve" for Justitsraaden. Justitsraaden udbringer et "Længe leve" for Hr. Lieutenant og Slagtermester Stolpe, der tager Hatten af og udbringer et "Længe leve" for Straalemestrene; den ældste Straalemester tager Hatten af og udbringer et "Længe leve" for Pumpemandskabet. Den ældste af Pumpemandskabet tager Hatten af og udbringer et "Længe leve" for Vandbærerne, og Bagerens Frederik, som er Humorist og Vandbærer, tager sin Hue af og udbringer et "Længe leve" for Kaptainens Hat.

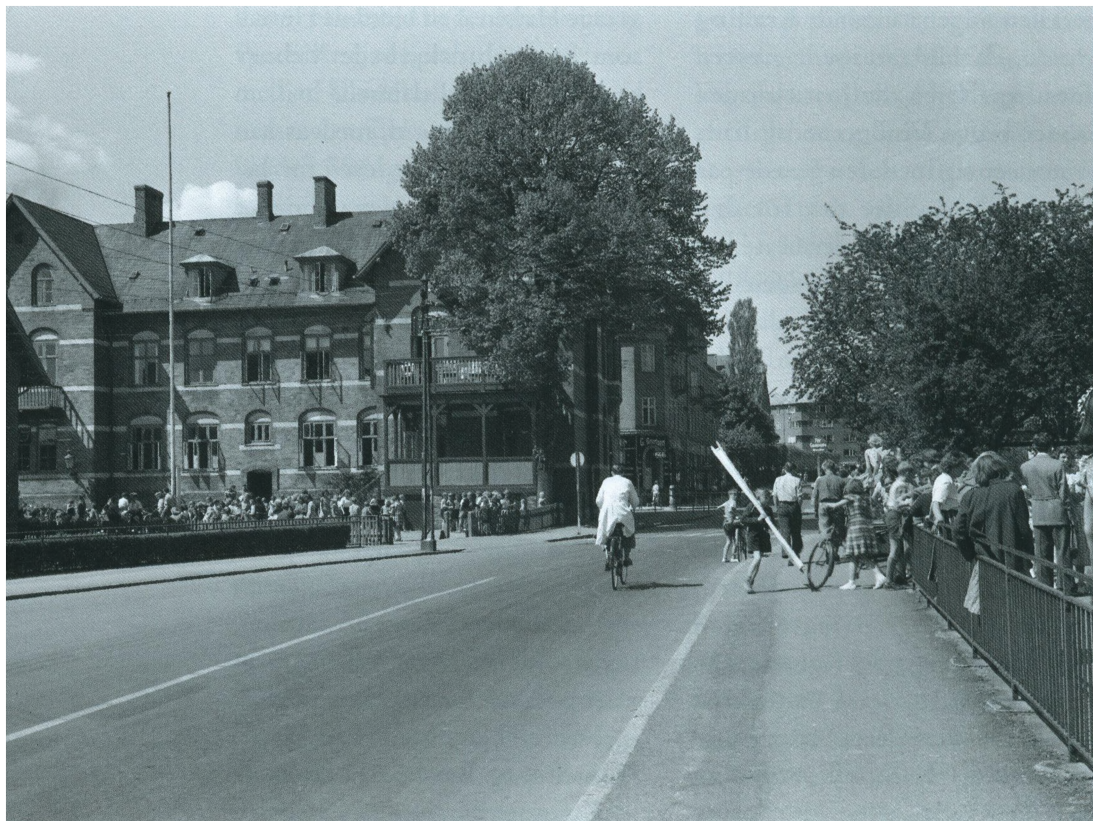
Jubel og Hurraraab! Huer, Hatte, Kaskjetter og Trætøfler i Luften!

Kaptainen hilser atter med Sablen til Raadstuevinduet, uden at Nogen mistænker ham for Mordplaner. Justitsraaden smiler og forsvinder; Kaptain, Malermester og Vognlakerer Puf forsvinder, Slagtermester og Lieutenant Stolpe forsvinder i Bagerens Port; Den pludskjæbede Malerdreng og Væbner forsvinder, Bagerens Frederik er allerede forsvunden, Tordenskjold, Niels Juul, Peter Skram og Steen Bille forsvinde, og Festen er til Ende."

¹ Tyrping var et magisk sværd i den nordiske mytologi.

"Sprøiterne prøves", i Johannes Helms, NOGLE VERS, København 1859.

Forfatter, skolemand Johannes Helms (1828-1895) - malermester, brandkaptajn Lars Christophersen Wolsted (ca. 1795-1872) - slagtermester Anders Mogensen Lindberg, (1803-1879) - slagtermester Henrik Christian Scharøe (1811-1894) - byfoged, justitsråd Niels Peter Arboe (1791-1866), gift med Johanne Arboe, født Kilde (1794-1869) - bagermester Conrad Hildebrandt (ca. 1808-1846) - postmester Christian Børre (1781-1857).

ET SKOLEBLAD

AF
PETER KALKO

I det følgende uddrag af Peter Kalkos erindringer fra slutningen af 1940'erne fortæller han om, da han som dreng flyttede til Hillerød og startede et skoleblad på Marie Mørks Skole.

*

"Så er vi der," siger min far og drejer bilen ind i indkørslen til vores nye hus i Hillerød. Mine to søstre og jeg springer hurtigt ud af bilen for at tage vores nye hjem

i besiddelse. Vi har i forvejen fået at vide, hvor vores værelser er. Jeg bliver glædeligt overrasket over at se, at mit værelse er større end det, jeg havde på Søgård i Tikøb, hvor jeg har boet de første tolv år af mit liv. Mine to søskende er også tilfredse, de har fået hver sit værelse. Før måtte de dele et værelse.

Huset ligger lidt tilbagetrukket fra vejen. Det ser renligt ud med brune skodder ved vinduerne, gule

mursten og femogfyrregrader taghældning. Det er helt nyt, og ingen har boet her før os.

Grunden til, at vi flyttede fra land til by, var at det havde været et par dårlige år for landbruget efter krigen. Derfor havde min far besluttet, at han ville finde nye græsgange.

I familien havde man udtrykt bekymring for, om vi børn nu kunne klare overgangen fra det frie liv på landet til en mere bundet tilværelse i et parcelhus i byen. Det havde jeg ikke noget problem med. Skolen og kammeraterne var de samme som før, så hverdagen var ikke forandret. Udfordringen lå i alt det nye og spændende, som en by kunne tilbyde. Liv og trafik i gaderne, forretninger med udstillinger i vinduerne, to biografer med børneforestillinger hver søndag. Alt sammen noget for en 13-årig nysgerrig dreng, der nærmede sig teenageårene.

SKOLEBLAD

Jeg havde under flytningen set nogle gamle skoleblade, som min far havde udgivet, da han var dreng. Det optog mig meget, og jeg gik i gang med at forberede udgivelsen af mit eget klasseblad under navnet FRA BY OG LAND. Navet passede fint til min skole - M. Mørks Skole. Her kom eleverne både fra Hillerød by og fra oplandet. Det

var nemt nok at få ideen til bladet, men hvordan skulle jeg få det mangfoldiggjort?

Lidt besværligt var det, for al tekst skulle skrives i hånden og tilpasses siderne, men det lykkedes. Første nummer udkom i hektograferet form den 10. marts 1948, kun 10 dage efter at vi var flyttet til Hillerød. Det var på fire sider i A5 format. Oplaget var på knapt 20 eksemplarer, og prisen blev sat til 15 øre. Bladet udkom hver 14. dag og blev en succes. Så stor, at det stigende oplag gjorde det muligt at sætte prisen ned til 10 øre, hvilket yderligere satte gang i salget. Redaktionen blev udvidet med min sidekammerat Ole og min fætter Nils Vallø i Trørød. Men efter fem numre indfandt problemerne sig.

STØRRE OPLAG

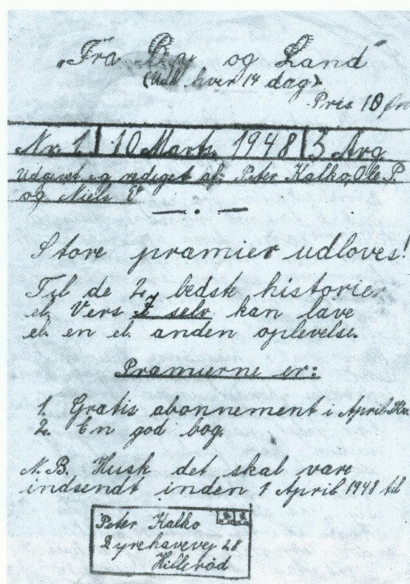
Det stigende oplag gav anledning til, at jeg måtte forlade den lidt primitive hektograferede metode. Jeg undersøgte, hvad det ville koste at få bladet trykt, men det oversteg helt de indtægter, bladet kunne indbringe.

En dag så jeg et skilt i et vindue i Østergade - DUPLIKA stod der. "Lejlighedssange forfattes og duplikeres". Det lød interessant. Jeg stillede cyklen og gik ind og spurgte, om man også kunne mangfoldiggøre mit blad, og hvad det ville koste, og hvordan jeg skulle

Hammersholtvej mod Milnersvej med Marie Mørks Skole på begge sider af vejen. Foto: Sven Türck, ca. 1950. Det Kongelige Bibliotek.

Forsiden af det første nummer af FRA BY OG LAND, der udkom den 10. marts 1948. Bladet udkom i hektograferet form hver fjortende dag frem til 12. maj 1948. Det blev til i alt 5 hektograferede numre. Herefter udkom bladet i en duplikeret udgave. Prisen er rettet til 10 øre med blæk.

forholde mig. "Det er ikke noget problem, og prisen kan vi tale om, hvis du selv kan skrive det på en stencil", sagde indehaveren af bureauet. Jeg forklarede, at jeg godt kunne skrive på skrivemaskine.

Det havde jeg jo gjort igennem de sidste 3-4 år, påstod jeg. "Det lyder interessant. Jeg kunne godt bruge en kvik dreng til at skrive konfirmations- og bryllupssange med mere på maskine på stencils. Kunne du tænke dig at komme et par timer efter skoletid?" Jeg slog straks til og fik aftalt, at jeg fik ti kroner om ugen og bladet duplikeret for papirets pris og udgiften til stencils! Nu havde jeg et job, som var godt betalt. Hjemme fik vi tre søskende hver tredje uge en krone for at hjælpe med at vaske op

efter aftensmaden, og hver anden måned var der en mulighed for at få en belønning, hvis der var gode karakterer i karakterbogen. Det sidste var meget usikkert og gav ikke ret meget.

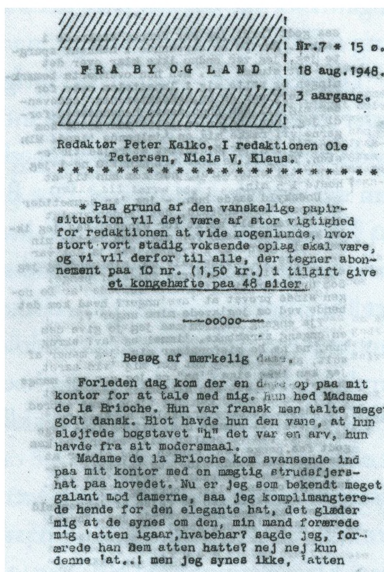
Jeg havde som sagt allerede fra starten af første nummer af FRA BY OG LAND allieret mig med min fætter Nils. Det lå lidt tungt med at afse blade til salg på hans skole - Gammel Holte Skole - på grund af hektografens ringe formåen. Men det blev der rådet bod på fra 26. maj 1948, hvor den nye duplikeringssteknik blev taget i brug. Nu blev der gjort et salg fremstød i det fremmede, og det lykkedes at forøge oplaget med 20-30%. Selv gamle numre blev efterspurgt i Trørød og omegn.

To-tre måneder efter var efterspørgslen i Trørød steget til 15 eksemplarer, og der indløb også bestillinger fra Trørød på gamle usolgte numre af FRA BY OG LAND. Mine to andre fætre, Jørgen og Klaus Perch Nielsen, boede også i Trørød. De leverede krydsogtværser, vandede vittigheder og gåder til bladet. Samarbejdet med min fætter Nils, Trørød-afdelingen, varede til sommerferien i 1949, hvor Nils med familie flyttede til København

OMTALT I UGEPRESSEN
I 1949 skrev Niels O. Levinsen, journalist ved ugebladet DANSK

FAMILIE BLAD, en artikel med overskriften "En dreng og hans skoleblad":

"Drengen hedder Peter Kalko, er 13 år og går på M. Mørks Skole i Hillerød. Han har igennem flere år udgivet et lille og beskedent blad i sin frimærkeklub - Tikøb Frimærkeklub. Nu bor han i Hillerød og har startet et skoleblad, og selv om formatet på hans blad er lille og oplaget ikke stort, har han i disse år de samme vanskeligheder som andre bladudgivere - den knappe papirsituation, men han klarer sig igennem ved hjælp af "gode forbindelser". Hans skole er stedet hvor land og by mødes. Derfor hedder hans blad da også FRA BY OG LAND. Det er præget af redaktørens medfødte nyhedssans. Midt imellem skoledrenge-brandere optræder der også mere lødigt stof. Således hørte Peter for nylig et foredrag i engelsk radio, der hed: "Dansk skoledreng i England". Peter skrev til BBC i London, og det store travle radiohus på Portland Place modtog hans brev, og man havde ikke mere travlt end, at man kunne tage sig af denne sag. Peter fik manuskriptet tilsendt og bragte det i sit blad i martsnummeret 1949. En roman mangler der heller ikke. Den handler om skumle guldgravere og raske cowboyhelte. Om det så er et amerikansk fænomen, som vi ikke rigtig kender i dansk presse - en sladderubrik, findes den også. Her er et eksempel:

Geografilæreren: - Hvad er en kalif, Kisser?

Kisser: - ????

Læreren: - Nåh, hvad hedder så det land, hvor kaliffen hører hjemme?

Kisser: - Kalifornien!

FORSTANDEREN GRIBER IND

Vi var nået til timen lige efter spisefrikvarteret. Jeg havde for få dage siden bragt februar-nummeret af FRA BY OG LAND "på gaden". Alt åndede fred og ingen fare, men så pludselig bankede det hårdt tre gange på døren! - Den lyd var ikke til at tage fejl af. Sådan lød det, når forstander W. Stenberdt var på vej rundt til klasserne med karakter-

Et af de første numre af FRA BY OG LAND i duplikeret udgave. Det gav mulighed for at øge oplaget. Læg mærke til den første notits hvor bladets læsere opfordres til at tegne abonnement "på grund af den vanskelige papirsituation". Der lokkes med et illustreret kongehæfte, som redaktøren havde fået stillet gratis til rådighed i et passende antal af redaktøren af heftet - Niels O. Levinsen. Det havde været svært at sælge fordi kvaliteten af billederne var meget ringe på grund af en dårlig papirkvalitet!

bøger. Der var bare det, at der var lang tid til næste ombæring.

Døren gik op - og ganske rigtigt - det var Stenberdt, der kom ind. Rød i hovedet, og i hånden knugede han det sidste nummer af FRA BY OG LAND. Uden at hilse sagde han med brysk stemme: "Peter, hvad er det for noget makværk? En artikel om noget så ligegyldigt som soldaterslang. Her på skolen underviser vi i korrekt dansk og tolererer ikke et sådant primitivt sprog!" Der var dødstille i klassen. Jeg kunne være krøbet i et musehul. Men så rejste min klassekammerat Nili sig og stillede sig ved siden af sin pult og tog uopfordret til genmæle." Det er et godt blad Peter laver. Vi læser det alle sammen, hver gang der kommer et nyt nummer, og har ikke noget at klage over. Jeg mener, at Peter skulle have ros for at bruge sin tid på at skrive et blad for os her på skolen."

Forstanderen var lammet. Det var uhørt, at nogen tog ordet uden at være spurgt. Han stod et øjeblik og stirrede tomt ud i luften for derefter hurtigt at mumle noget om, at han håbede, at næste nummer ville have et mere seriøst indhold. Derefter forlod han i hast klasselokalet.

Artiklen, som uheldigvis var anbragt på forsiden af bladet, var set med nutidens øjne aldeles harmløs. Her er et par eksempler på stil og indhold: - en almindelig soldat kaldes for en knoldesparker, tudsetræder eller geledbisse. En underkorporal hedder underkop-

pen eller elevatordrengen, fordi han hisser sig selv op - osv. Mere skulle der altså ikke til på den tid, før forstanderen med ansvar for 500 børns sproglige udvikling greb ind! Men takket være Nilis forsvarstale undgik jeg at få inddraget retten til at udgive mit skoleblad. Men noget rystet var jeg.

NYT LIV SOM REDAKTØR

Jeg havde næsten glemt alt om hændelsen i februar måned, men så sker der noget igen i maj måned. Noget, der fik ny betydning for mit redaktørliv.

En dag beder min lærer mig om at møde på lærerværelset i kælderen efter skoletid. Med bævende hjerte går jeg derned. Min lærer sætter sig ved et bord og viser med hånden, hvor jeg skal sidde:

- Peter, jeg og dine andre lærere har fulgt dig gennem et par år, hvor du her på skolen har udgivet dit eget skoleblad. Som du ved, har vi et officielt skoleblad - FRIKVARTER. Den nuværende redaktør tager sin realeksamen til sommer. Derfor vil jeg spørge dig, om du kunne tænke dig at være redaktør og stå for at føre bladet videre?

Jeg var målløs. Tænk at man tilbød mig at overtage redaktørposten af min konkurrent og arvefjende. Jeg fattede det ikke helt.

- Peter, lød hans stemme igen. Hvad siger du til det?

- Joh, jae, øh, fik jeg fremstammet, men fik dog nikket bekræftende.

- Så er det en aftale. Næste nummer skulle gerne udkomme efter sommerferien til september. Og husk, at al tekst skal læses igennem af mig og godkendes, inden du går til trykkeriet og får det sat. Og alle udgifter og indtægter skal ind i skolens regnskab.

Det kom lidt bag på mig. Før havde jeg jo haft den totale frihed til at gøre og skrive, hvad jeg selv ville, men lidt censur kunne man vel leve med. Tidligere havde jeg selv beholdt pengene, hvis der havde været et lille overskud, nu skulle det altså gå ind i skolens kasse! Nåh pyt! Tilbuddet var for spændende til at sige nej til.

I september måned 1950 var jeg så redaktør af M. Mørks Skoles officielle skoleblad FRIKVARTER. Indholdet var nu lidt mere topstyret. Der var meddelelser fra Elevsamfundet af gamle elever, en dødkedelig artikel om elevsamfundets start, to sider med rigtige annoncer i en dødssyg opsætning. Der var skåret lidt ned på antallet af vandede vittigheder, men en Postkasse til spørgsmål og svar var der dog blevet plads til - f.eks.: "Højtærede brevkasse! Jeg er i en yderst vanskelig situation, for jeg ved ikke, hvordan jeg skal komme ubeset op til en af pigerne på kostskolen. Underskrevet "En bejler".

Svar: Vi har undersøgt sagen nærmere og mener ikke der er anden udvej end at låne en brandstige!

Det blev et par lærerige år, hvor jeg brugte en del tid på at skrive og redigere skolebladet, tegne annoncer, få godkendt al tekst, gå til bogtrykkeren og læse korrektur.

Når bladet var færdigtrykt hos NORDSJÆLLANDS VENSTREBLAD, stod jeg også for salget til skolens elever.

Jeg udvekslede skoleblade med 10-12 andre skoler. Særligt et skoleblad husker jeg - DEN SAFTIGE BROSTEN. Det var udgivet på en københavnsk skole og redigeret af Virtus Schade. Det var noget mere bramfrit og anderledes i tone og indhold end mange af gymnasiebladene. Virtus Schade sendte mig dette brev, efter at han havde modtaget mit første nummer af FRIKVARTER:

"Kære redaktør Peter Kalko.

Jeg sender hermed 3. nummer af BROSTENEN. Til lykke med trykningen af bladet. Desværre synes jeg ikke, at stoffet er lige så godt som før; det er vel en ulempe, der kommer af, at der nu er flere redaktører af bladet. Venlig hilsen - Virtus Schade."

Det skal tilføjes, at redaktionen var udvidet med ikke mindre end 9 andre elever samt en kontaktperson fra Elevsamfundet. Ikke noget der generede redaktøren i det daglige. De var meget, meget passive.

Peter Kalko afsluttede sin skolegang med realeksamen i 1952.

INDKALDELSE TIL GENERALFORSAMLING

Hillerød Lokalhistoriske Forenings ordinære generalforsamling
afholdes onsdag den 8. marts 2017, kl. 19.00 i Kedelhuset, lokale 2
Dagsorden ifølge vedtægterne

HILLERØD-KALENDEREN 2017
viser 12 fotografier fra perioden
1950-1975, kombineret med nye
billeder med samme motiver. For-
sidebilledet er som tidligere taget
af fotograf John Jessen Hansen.
Kalenderen kan købes hos Bog &
Idé og koster 110 kr.